

UTÓSZÓ

„Semmit sem írtam, csak hazugságokat.” „Ha én leírnám, hogy mit éltem és éreztem és körülöttem éreztek: talán egy toronyba zárnának.” — 1916-ban ilyen kesernyés, fájdalmasan kihívó szavakkal küldi útjára legújabb novelláskötetét, az Aranykéz utcai szép napok-at a kor egyik legnépszerűbb magyar írója: Krúdy Gyula.

A tizes évek elején A vörös postakocsi és a Szindbád-történetek országsszerte ismertté tették nevét. Újságok, napilapok — köztük a legtekintélyesebbek is —, kiadók versengtek írásaiért. Évente több könyve jelenik meg, s van olyan regénye, amelyből néhány hónap leforgása alatt húszezer példány — hatalmas szám ez a korabeli viszonyokhoz képest! — kerül a boltokba.

Sikeres író. S feltűnő, hatalmas termetű, szép férfi. Különc ember.

Szállodák lakója, bár háromgyermekes családapja. Rossz-hírű házak barátja, aki egyik szindarabjának bemutatójára fodros, csipkés inget, ábrándos köpönyeget ölt.

Löversenyek és kártyaszobák állandó látogatója. Ady éjszakázásainak társa a Három Holló-ban.

Ismeri és megveti a várost, amelynek meghódítására tizennyolc évesen, akár a „Dumas regényeiből való ifjú”, vidékről érkezett. Láttá az emberek megvásárolhatóságát, a tisztesség látszatában rejtőzködő bűnök rontásait, a kocsmákban kallódó emberi értékeket, az amerikaias törtetést és „józan” kiméletlenséget — küsmerte a pesti éjszakát. Hazugnak és romlottnak találta az életet Pesten: az emberekről több rosszat tudott meg, mint jót.

A háború pedig éppen nem tette emberbaráttá.

„Senkit és semmit nem szeretek már” – jelenti ki az Aranykéz utcai szép napok előhangjában, 1916 elején. Harmincnyolc évesen.

Műlt századias nyugalomra vágyik, a visszavonult szemlélődés békéjére és alkotó derűjére, miközben saját pusztuló koráról van ironikus, elítélő mondanivalója. A hatvan-hetven év előtti Pest biedermeier kulisszái közé ülteti át a zilált, züllött jelen hazugságait, eltorzult szenvedélyeit.

A múlt felé fordul, mint kedvelt hőse, Szindbád, ez a vidékies kalandor, aki az író korai novelláiban megjelenített ősi kilátástalanságú dzsentrivilág szülötte.

Szindbád, hogy kiemelkedjen a hétköznapióság szürke köztöttségeiből, hogy elforduljon az élet kilátástalanságától, a múlt gesztusaihoz, képzelt és valóságos emlékeihez, elmúlt kalandok színhelyeihez menekül. A sehová nem tartozás, a magányosság vállalása ez, de egyben harc is, amely a szépség, a költészet birtoklásáért folyik a mindennapok, a fojtogató egyhangúsággal múló idő ellenében.

Szindbádról szólva mindig a szerelemről beszél az író, mert Szindbád harci területe a szerelem.

Valójában Szindbád védekezik: nem bírja el a mások sorsáról való tudást, ahogy ilyesmire kerülne sor, hátrál, visszavonul, különös játékokba bonyolódik, csakhogy elkerülje az érzelmi megrendülést, amelyet egy másik emberi sors feltárulása okozhat. Ezért van, hogy amíg a nők szünet nélkül fecsegnek társaságában, ő általában szórakozottan hallgat vagy csupán kiegészítő szólamként csatlakozik a hölgyek „áriáihoz”.

Férfi és nő kapcsolata ironikusan és keserűen ábrázolva jelenik meg a tizes években írt Krúdy-novellákban, s nemcsak a Szindbád-történetekben. A szerelem varázsa, tűnékeny bája, költészete valójában a képzelet mesterkedése; a szerelmi viszony: játék, amelyet a megadott vagy megálmodott szabályok szerint azonban többnyire szenvedéllyel, átéléssel adnak elő a szereplők.

Az Aranykéz utcai szép napok ennek az etikett-szerelemnek hódoló férfi és női szerepeknek a könyve. Álmokról szól, amelyeket férfiak és nők úgy nevelgetnek a szívében, mint Setétke felejthetetlen emlékét a búcsújáró úriember.

A játékot, a hódítást, a kalandot általában az asszonyok veszik komolyan. Ők is fizetnek meg érte többnyire. A szép szavakat sokszor szó szerint értelmezik: elzárt életük, polgári kiegyensúlyozottságuk néha védtelenné, kiszolgáltatottá teszi őket. Az érzelmes mondatok lángralobbantják alvó képzeletüket, s titkok, idegen élmények ismeretére vágnak, mint Florentin, az aranyművesné, aki az álomfejtő asszony falı fülkéjébe rejtőzik, hogy az éhenkórász költő, Kázmérfi álmait kihallgathassa (A sárkányfejű ház). Vagy Morvainé, a kisvárosi takács büszke, tisztaéletű özvegye, akit fondorlatos ékesszólásával bolondít el egy kóbor diák (Fehér holló a tornyon).

Borostyán Félix bús Férfimesé-jében azonban a férfi az esendő: szívét gonosz, lelketlen, pénzéhes asszony tartja fogva, akinek kegyeiért – mit is tehetne egyebet? – a lángoló és szenvedő szerelmes lókupeccé lesz. Itt már szó sincs játékról, költészetről: sötét és romlott világról beszél a Férfimese, amelyben tehetetlenül vergődik a tiszta szenvedély.

Szénfi, a fuvolás viszont nagyon is vigyáz magára. „Örökké szeretlek, mindig reád gondolok, te mákony fekete füstje a kalóz pipájában. Elvesznék, ha egyszer megölelnél, belehalnék, ha egyszer ismét elhagynál. Félek tőled, és a másvilágig szeretlek” – zengi hölgye ablaka alatt, holott benn, a szobában is szívesen fogadná az asszony (Pesten lakott egy fuvolás). Szénfi úgy dédelgeti magában trubadúri szerelmét – melynek zavartalanságát nem háborítja számos kedvese, akiket kötelességszerűen látogat –, mint Nagybotos Viola babusgatja a kis női cipőt, amely egy ideig tartalmat ad unatkozó életének (A vadember fülemiléje).

A regényesség hétköznapi házakban lakik Krúdy elbeszéléseiben: a városmajori kertet az Ezeregyéjszaka varázsa önti el, amint a boglyas rác asszonyka kidugja meztelen lábát

a kerítés rácsain, a felvidéki fogadóban visszhangzik a háromszáz éves madridi dal, s a pesti utazó zsoldoskatonának álmodja magát, a mellbeteg pesti kisasszony erkélye körül északias romantika borong.

De elmúlnak „az aranjúezi szép napok”, mint ahogy Kraloványi, a kis termetű színházi sűgő oly bölcsen mondta barátjának, az Aranykéz utcai Estella és más hölgyek lovagjának. Ahogy minden, az álmodok, az ábrándok, költői hangulatok is mulandók. Az érzelem törékeny, a játék megkopik, az illúziók szertefoszlanak.

Az álarcok lehullanak, s eljönnek a megszegyenülésnek keserű, a kijózanodásnak szomorú pillanatai, s a valóság kegyetlen humora diadalmaskodik. Az ábrándos udvarlóról kiderül, hogy az aranyakat lopdossa az ékszerészné szekrénye mélyén lapuló harisnyaszárból, a szentimentális öregúr megtudja, hogy imádoztja valaha, vele egyidőben, másokat is boldogított szerelmével. Idem tönkreteszi a halott Eszterfi Eszter jó hírét, Emlékit vén számrának nevezi a leánya, Nagybotos a halálba kergeti a szép csárdásnét, az álhalálból feltámadott gavallért mind a tizenegy kedvese kizárja a házból.

Az Aranykéz utcai szép napok legtöbb hőse: Károly, a múlt századi ifjú költő, Nagybotos Viola, Emléki, Mizinkei, az öreg naplopó, Idem, Schneider alias Szénfi, a szivtipró pesti fuvolás – Szindbádöt idézi. Az ő dekadens szerepeit játsszák, s mivel a jelent ugyanígy megvetik, az ő útjait is a képzelet és az emlékezet igazgatja, mint az övéit. Az író azonban az igaz szerelem lehetetlenségét, az őszinte érzelem védtelenségét nemcsak e hősök – néha mélabús íróniával, néha pedig bohózatba illő kiméletlenséggel megrajzolt – kalandjaival példázza, hanem Rozáli történeteivel is. Legszebben, legköltőiebben az utolsóval: Rozáli halálával.

„Ez is szerelem volt?” – kérdezi magától a megalázott, összetört Rozáli, miközben halott kedvesével: Olivérral, a tyúkásszal hazafelé kocsikázik. A helyzet pokoli komikumát a groteszk költőiségű elbeszélésmód oldja föl: ebben is,

mint az egész novellában az író gyöngédsége nyilvánul meg, amelyet a „boldog, boldogtalan” Rozáli iránt érez.

Rozáli végigjátssza a szerepét, az marad, ami volt: érzelmes szívű asszony. Felesége helyett eltemetteti Olivért, sírkövet állít neki, amelyre saját nevét is feliratja.

Ezzel a történettel zárul az Aranykéz utcai szép napok: a kiábrándult író eltemetteti hősnőjével a szerelmet, hogy azután hamarosan, más és más alakban keltse életre regényei, a Napraforgó, a Bukfenc, Az útitárs, az Asszonyságok díja lapjain.

Fábri Anna